

HOZZÁSZÓLÁS EGY HANGSÚLYTANULMÁNYHOZ

1. É. Kiss Katalin Még egyszer a magyar mondat intonációjáról és hangsúlyozásáról c. tanulmánya (É. Kiss 1988) az intonáció központi elemét, a hanglejtést csak annyiban érinti, amennyiben az összefonódik a hangsúllyal. A tanulmány a magyar hangsúlyozás levezetésének, grammatikai-kommunikatív szerepének nagyszabású, generatív elvű kifejtése. Emellett É. Kiss Katalin e dolgozatában először kísérel meg saját elméletén belül átfogó választ adni azokra a kérdésekre és aggályokra, amelyek a magyar mondat hangsúlyozásáról szóló korábbi nézeteivel kapcsolatban felmerültek, miközben korábbi nézeteit több ponton túlhaladja. Így egyebek között válaszol az én írásaim egy részére is, különösen Varga (1986)-ra.

Utóbbi írásomban azt állítottam, hogy a Brassai-féle, illetve a Brassaiéval lényegében megegyező É. Kiss-féle hangsúlyszabályok a magyar mondat hangsúlyozási lehetőségeinek csak egy töredékét állítják elő és ezért kiegészítésre szorulnak (vö. Varga 1986). E szabályok szerint ugyanis a) a magyar mondat elsőrendű hangsúlya (főhangsúlya), mint mondathangsúly, kötelezően a comment élén álló elemre kerül; b) az ige utáni bővítmények csak gyengébb (másodrendű) hangsúlyt kapnak; c) a topic helyzetű bővítmények pedig még azt sem (vö. É. Kiss 1981a. 188).

Nem vitattam, hogy az ilyen hangsúlyozású mondatok helyesek lehetnek, ha a bennük lévő T helyzetű és ige utáni bővítmények ismert információt hordoznak. A probléma akkor merül fel, amikor ezek a bővítmények újak. Az új információt hordozó bővítmények ugyanis — akár T pozícióban, akár az ige után állnak —

nem másodrendű, hanem elsőrendű hangsúlyt kapnak. Joannovics (1889. 110) megfogalmazásában ez így hangzik: „'Nem-tudott eszme' és 'másodrendű hangsúly': Ez a kettő nem illik együvé.” Valóban nem. A magyarban az új információát hordozó bővítmények közös sorsa, hogy megfelelő szótagjaik — a hangsúlytalan szótagokhoz viszonyított hangerőtöbbletük mellett — radikális hangmagassági változással (röviden: dallamilag) is ki vannak emelve, mert kinetikus dallamot indítanak, akárhol állnak a mondatban. Ez a tény elegendő ahhoz, hogy fonológiailag minden ilyen szótagot elsőrendű hangsúlyúnak (főhangsúlyosnak) minősítsünk; akkor is, ha fonetikailag ezek erőssége nem teljesen egyforma. Ebből következően a másodrendű hangsúly (mellékhangsúly) az olyan szótagok hangsúlyfoka, melyek csak hangerejükkel emelkednek ki a hangsúlytalanok közül, de dallamot nem indítanak.

Nem szükségszerű tehát, hogy a magyar mondatban csak egyetlen elsőrendű hangsúly jelenjen meg: egy mondatban több is lehet belőle, éspedig mind a commentben, mind a topicban. Egy intonációs kifejezés (az én terminológiám szerint: dallamhíd) szemantikailag legfontosabb utolsó dallama a karakterdallam, melyet a dallamhíd jobb szélső elsőrendű hangsúlyú szótagja indít (vö. Varga 1981a; 1983). Brassai hangsúlytörvénye alapján azt kellene mondanunk, hogy a karakterdallamokat indító szótagon (pl. az alábbi példapár emelkedő karakterdallamot indító 10- szótagján) hol elsőrendű (vö. 1a), hol másodrendű hangsúly (vö. 1b) jelenik meg. (Brassai mellérendelt elemek mindegyikén megengedte az elsőrendű hangsúlyt.)

(1a)   1   1
 'lovakra|és 'kártyára költötte.|

(1b)   1   2
 És ha 'elköltötte 'lovakra?|

Említett cikkem (Varga 1986) második felében az utolsó száz év magyar nyelvészeitől vett véleményekkel bizonyítottam, hogy az ige utáni és/vagy T pozíciójú bővítmények különböző okokból gyakran főhangsúlyosak (elsőrendű hangsúlyúak), azaz

nagyjából ugyanolyan prominenciát kaphatnak, mint a comment élén álló összetevő, sőt, néha az ige utáni bővítményen van az erősebb hangsúly. Vagyis a Brassai által elismert, kötelező mondathangsúlyt tartalmazó mondatok mellett sok olyan mondat is van, amelyben nagyjából egyforma erejű főhangsúlyok sorakoznak kiemelkedő mondathangsúly nélkül — azonkívül olyanok is szép számmal akadnak, melyekben a mondathangsúly az ige utáni bővítményen van. Saját szubjektív megfigyeléseim alapján én magam is erre a véleményre jutottam már akkor, amikor az idevágó szakirodalmat még alig ismertem. Véleményemet többször elmondtam (Varga 1981a; 1981b; 1982; 1983), de eddig érdemi választ nem kaptam.

2. É. Kiss mostani tanulmányából (1988) már az elején kiderül, hogy szerzőjének a magyar mondat hangsúlyozásával kapcsolatos álláspontja időközben árnyaltabb lett a korábinál, illetve a Brassaiénál. Négy írására is hivatkozik, amelyekben ez a változás nyomon követhető lett volna. Bevallom, én ezekről az írásokról nem tudtam. Mentségemre szolgáljon, hogy egyikük egy külföldi folyóiratban látott napvilágot, a többi három pedig nem jelent meg a cikkem leadása után még másfél évvel sem, és létezésükről senki sem tájékoztatott. Saját összefoglalója szerint É. Kiss ezekben az írásokban csak kicsiny engedményeket tett: megengedte a kontrasztív topicban (pontosabban: baloldali diszlokációban) álló bővítmények főhangsúlyát; megengedte azt, hogy a progresszív, valamint a többszörös ellentétezt kifejező mondatok ige utáni bővítményei is főhangsúlyosak legyenek; és megengedte, hogy az ige utáni kvantifikált kifejezések is főhangsúlyt viselhessenek. Ezek az engedmények még mindig nem elégségesek, mert nem térnek ki arra a legtermészetesebb lehetőségre, hogy egy T-ben álló vagy egy ige utáni bővítmény pusztán azon a jogon is főhangsúlyos lehessen, hogy új információt hordoz. Vagyis, még ha módomban állt volna is e tanulmányokat cikkem leadásakor (1985 júniusában) figyelembe venni, az a Brassairól mondottakat nem érintette volna, az É. Kiss-féle hangsúlypredikciók hiányait pedig csak csökkentette volna, de nem szüntette volna meg.

3. Mostani tanulmányában É. Kiss (1988) viszont még tovább finomítja a magyar mondat hangsúlyozására vonatkozó nézeteit.

Selkirk (1984) elmélete alapján azt vallja, hogy a „magassági nyomatékot” viselő (azaz dallamilag kiemelt) összetevők főhangsúlyosak, kommunikációs fókuszoknak minősülnek, és mint ilyenek, új információkat hordoznak. Ezzel kijelenti, hogy az új információt hordozó, ige utáni bővítmények — legalábbis a mögöttes (underlying) fonológiai szerkezetben — egyformán főhangsúlyosak, valamennyien első hangsúlyfokozatúak. Így az ige utáni bővítmények hangsúlyozásának kérdésében álláspontjaink jelentősen közeledtek egymáshoz. Hogy mégsem egyeznek meg, annak az oka, hogy É. Kiss az elsőrendű hangsúlyokat csak kiindulásnak tekinti, és a szintaktikai szerkezet függvényében tovább differenciálja őket.

Amikor Bolinger (1958) a főhangsúly kulcsingerét a radikális hangmagassági változásban (dallami kiemeléskben) találta meg, a főhangsúlyokat a kiemelkedés ereje szempontjából nem differenciálta. É. Kiss (1988) viszont a Nuclear Stress Rule (NSR) magyarra alkalmazásával éppen ezt kísérli meg. Feltételezi, hogy „a magyarban az angol kifejezések hangsúlyozását meghatározó Nuclear Stress Rule-nak épp az ellentettje működik”, azaz egy kifejezés „magassági nyomatékot” viselő összetevői közül végül is a bal szélső hangsúlya lesz a legerősebb. Mivel az NSR ciklikusan működik, a szabály alkalmazása a beágyazástól függően jelöli ki az egyes főhangsúlyos szótagok konkrét erőfokát. Így még viszonylag egyszerű példákban is megtörténhet, hogy egy főhangsúlyos szótag 5. erősségi fokra csökken (a legerősebb mindig 1. fokozatú marad), de megfelelően bonyolult esetben jóval alacsonyabb fokra is csökkenhet, sőt — mivel a beágyazások elvileg végtelenül folytathatók — elméletben akár végtelen számú, különböző erősségű főhangsúlyváltozat is kialakulhat, a hangsúlytalan szótagok mellett.

Bár az emberi fül finom hangerőbeli megkülönböztetésekre képes, e fokozatokat azonosítani nem tudja. Valószínű, hogy a dallami eszközökkel kiemelt főhangsúlyoknak legfőljebb két fokát tudjuk viszonylagos biztonsággal azonosítani: egy közönségeset, meg egy különlegesen kiemelkedő (emfatikus) főhangsúlyt (vö. Kicska 1891. 341). Mivel az NSR alkalmazása füllel ellenőrizhetetlen finomságú hangsúlyfokokhoz vezet, kétlem, hogy a *Zrínyi és Frangepán barátai* szintagma kétértelműségét (ti.

azt, hogy Z. és F. közös barátairól van-e szó, vagy pedig F. barátairól és külön Z.-ről) a főhangsúlyok különböző erőfokai-
val lehetne megszüntetni, mint ahogy azt É. Kiss feltételezi.
Nem vitás, hogy akusztikai mérőműszerekkel még több erősségi
fokot lehet megkülönböztetni, mint pusztá füllel, de e fokoza-
toknak perceptuális relevanciája kérdéses. Ha pedig sikerülne
őket egy-két perceptuális fokozatra leképezni, akkor csökkenne
vagy elveszne a struktúra-megkülönböztető erejük.

Egyébként úgy tűnik, hogy a mondatban sorakozó főhangsúly-
lyok finom erőkülönbségeit nem lehet csupán a struktúrára
visszavezetni, mert ezek kialakításában az összetevők hírér-
téke is szerepet játszik. Például, a (2a) mondat hangsúlykép-
letének a struktúra alapján meg kellene egyeznie a (2b) hang-
súlyképletével. Mégis úgy érezzük, hogy a *barátnőjével* főhang-
súlya erősebb, mint az *elme*gy szóé:

(2a) 1   3   4   2
Minden szombat este a barátnőjével vacsorázik a
3
Gundelban.

(2b) 1   3   4   2   3
Minden szombat este elme³gy a Gundelba.

A (3a) *kenyerem* szaván kevésbé erős a főhangsúly, mint a
(3b) *kalapom* szaván:

(3a) 1   2
Megeszem a kenyere²m.

(3b) 1   2
Megeszem a kalapom².

Az NSR alapján a (4a) és (4b) hangsúlyképletének is meg
kellene egyeznie. Ennek ellenére, a *helyét* szón megjelenő fő-
hangsúly gyengébb lehet, mint a *vidékre szállítását* kifejezésé:

(4a) 1   2   3
Megbeszél²ték a kiállít³ás helyét.

(4b) 1   2   3
Megbeszél²ték a kiállít³ás vidékre szállít³ását.

Az eddigieket összefoglalva, É. Kiss tehát ma már elismeri, hogy az ige utáni bővítmény is főhangsúlyos lehet, de nála a főhangsúly a szerkezet függvényében különböző erősségi fokon jelenhet meg, és a legerősebb úgy van definiálva, hogy az csak a comment élén álló elemre kerülhet. Vagyis továbbra is osztja Brassainak a comment-éli kötelező mondathangsúlyra vonatkozó nézetét. Sőt, hozzáteszi, hogy ebben talán én is egyetértek vele, hiszen Varga (1986)-ban azt írtam, hogy a magyar intonációs kifejezésben az egymást követő főhangsúlyos szótagok a szubglottális nyomás csökkenése (azaz a lesodródás) következtében egyre lejjebb kerülnek, és talán egy-egy árnyalattal halkabbak is. Valóban elképzelhető, hogy pl. az (5) alatti mondatok kimondása közben, ahogy a levegőnk fogy, minden főhangsúlyos szótag nemcsak alacsonyabb lesz, hanem valamivel halkabbá is válik mint az előző, úgy, ahogy egy hangos sóhaj vagy cse-csemősírás is lefelé tendáló görbét ír le mind a hangmagasság, mind a hangerő tekintetében:

(5a) 'Keresztülmentek az 'előcsarnokon az `ajtó felé.]

(5b) 'János bácsiékat 'feldühítették a `kérdéseim.]

A lesodródás fiziológiai jelenségének azonban semmi köze nem lehet a fonológiai hangsúlyfokok megállapításához: a három dallamilag kiemelt szótagot egyformán főhangsúlyosnak kell tekintenünk, ha csökken is a fizikai prominenciájuk.

A lesodródást azonban szándékosan meg lehet törni, és ennek már lehet nyelvi relevanciája. Ilyenkor a beszélő a soron következő dallamot magasabbról kezdi, mint ahonnan a lesodródásban részesülve annak indulnia kellene, és így a dallamkezdő szótag főhangsúlya különlegesen kiemelkedik, miközben még a hangereje is megnőhet. Ezt a jelenséget gátképzésnek hívom, és fölfelé mutató nyíllal jelölöm (vö. Varga 1984. 226-227). Gátképzés lehetséges például egy félig eső dallamú mondatösszetevő után, ha ez ún. „konferáló mondat” előrésze. (A félig eső dallam olyan „elő eső” dallam, amely nem ér le a beszélő normális hangterjedelmének alsó határára.) A (6a) a lesodródott, a (6b) és a (6c) pedig a gátképző változatot mutatja be:

- (6a) Kö
vetkezik az 0
mega-együttes.
- (6b) Kö
vetkezik az 0
mega-együttes.
- (6c) Kö
vetkezik az 0
mega-együttes.

A gátképzés (tehát a lesodródás felfüggesztése) azonban külön prozódiai tényező, amely nem érinti az egyes főhangsúlyok fonológiai státusát. Ezért jelölhető a hangsúlyjel elé tett nyíllal és nem a hangsúlyjel megváltoztatásával:

- (7a) = (6a) 'Következik az `Omega-együttes.]
(7b) = (6b, c) 'Következik az ↑`Omega-együttes.]

Úgy tűnik, az angolban a lesodródás megtörése az intonációs egység utolsó, dallamindító hangsúlya előtt gyakoribb jelenség, mint a magyarban. Például az *absolutely* szóból álló megnyilatkozás tipikus, semleges intonációját a (8a), míg a feltétlen egyetértésről tanúskodó érzelmi változat intonációját a (8b) mutatja (vö. Bolinger 1986. 60):

- (8a) lute
Ab
so
ly.
- (8b) Ab
so lute
ly!

A (8a) *-lute-* szótagja megtöri a lesodródást, a (8b) *-lute-* szótagja viszont lesodródik. E különbségek azonban nem érintik a két hangsúly fonológiai státusát (vö. Bolinger i.h.).

É. Kiss (1986) szerint a lesodródással járó „árnyalatnyi halkulás ... nem lehet mechanikus, hiszen akkor ... az angol kifejezésekben is végbemenne — azokban azonban a főhangsúlyos összetevők hangsúlyának árnyalatnyi erősödését tapasztaljuk, a Nuclear Stress Rule ellenkező irányú működésének megfelelően”. Hogy a lesodródással járó esetleges halkulás valóban nem mechanikus, az nyilvánvaló, hiszen a lesodródást — mint láttuk — meg lehet törni. Azt viszont, hogy az angol kifejezés-

sekben a főhangsúlyos összetevők hangsúlyának árnyalatnyi erősödését tapasztaljuk, angol és amerikai vélemények nem támasztják alá (vö. pl. Bolinger 1958; 1986. 60; Gimson 1965. 216-226, 234-253; Crystal 1969. 158-159; Bing 1980. 140-147). E vélemények szerint az angol főhangsúlyt nem a hangereje, hanem a vele társuló dallami eszközök szerint lehet differenciálni. Még az ún. másodrendű hangsúly sem föltétlenül hangerőben különbözik az elsőrendűtől, hanem abban, hogy az elsőrendű hangsúly olyan speciális dallamot indít, amely megnyilatkozás végén állhat, míg a másodrendű hangsúly nem indít ilyen dallamot.

4. Továbbra is a comment prozódiajánál maradva, megállapítható, hogy a valóságban sűrűn előfordulnak olyan mondatok, amelyekben egy ige utáni bővítmény kiemelkedőbb hangsúlyt kap, mint a comment élén álló elem. Ez egyrészt úgy jön létre, hogy az ige utáni elem előtt gát képződik, vö. (7b).

Hasonló helyzet áll elő akkor is, ha a comment élén álló elem másodrendű hangsúlyúvá (mellékhangsúlyossá) redukálódik, és csak az ige utáni bővítmény főhangsúlya marad meg:

(9) Következik az `Omega-együttes.]

Az ilyen mondatok főhangsúlyát hívtam antifókusznak (Varga 1982). Ha Brassai megemlítette is a *Van 'pénze, van 'háza, van 'telke* példát, ahol a felsorolt főneveken marad csak hangsúly, az antifókuszos mondatokat és azok hangsúlyozását érdemben nem tárgyalta. Pedig az antifókusz nem valami különleges, ritka csodabogár, hanem meglehetősen gyakori, különböző okokból rendszeresen fellépő jelenség.

Az antifókuszos mondatok hangsúlyképletének levezetésével kapcsolatban egykor azt javasoltam, hogy a mellékhangsúlyos, commentkezdő igét tekintsük „másodlagos topicnak” (Varga 1981b. 199). Ez akkori elképzelésem szerint úgy jött volna létre, hogy az eredeti commentkezdő mondatrész főhangsúlya jobbra tolódik. Később ezt elvettem, és a commentkezdő mondatrész mellékhangsúlyát redukcióval magyaráztam: az ilyen commentkezdő elemek főhangsúlya mellékhangsúllá redukálódik (Varga 1982. 166).

E kérdésben most É. Kiss és én közöttem teljes az egyetértés: mindketten azt valljuk, hogy az antifókuszos mondatok hangsúlyozása nem alapvető, hanem levezetett prozódiai séma. De másképp ítéljük meg a kérdés fontosságát. É. Kiss gondolatmenete azt a látszatot kelti, mintha a levezetett formák érdektelenek volnának az alapvető, kiinduló formákhoz képest. Véleményem szerint ez nem így van. Az alapszabályok megalkotása önmagában nem elegendő. Szükséges az átalakító szabályok feltételeinek és mechanizmusának a kidolgozása is. Ha ez elmarad, a nyelvész nem végezte el a dolgát: a megmagyarázatlan tények tömege gyengíti az alapszabályok erejét.

Egyébként az antifókuszos mondatok hangsúlyképletének levezetése közvetett érveléssel szolgál a comment Brassai javasolta alaphangsúlyozásával szemben. Ha ugyanis Brassait követve azt valljuk, hogy a kiinduló képletben elsőrendű hangsúly áll a comment élén és másodrendű az ige utáni bővítményen, akkor a levezetéshez két lépés kell:

(10) $\overset{1}{\text{Következik az Omega-együttes.}} \rightarrow \overset{1}{\text{Következik az Omega-}} \overset{1}{\text{együttes.}} \rightarrow \overset{2}{\text{Következik az Omega-}} \overset{1}{\text{együttes.}}$

A gátképző változathoz is két lépésre van szükség:

(11) $\overset{1}{\text{Következik az Omega-együttes.}} \rightarrow \overset{1}{\text{Következik az Omega-}} \overset{1}{\text{együttes.}} \rightarrow \overset{1}{\text{Következik az}} \overset{1}{\uparrow \text{Omega-együttes.}}$

Ha viszont az általam javasolt kiindulóképletet fogadjuk el, amelyben két elsőrendű hangsúly van, a levezetés egyszerűbbé válik:

(12) $\overset{1}{\text{Következik az Omega-együttes.}} \rightarrow \overset{1}{\text{Következik az Omega-}} \overset{2}{\text{együttes.}}$

(13) $\overset{1}{\text{Következik az Omega-együttes.}} \rightarrow \overset{1}{\text{Következik az}} \overset{1}{\uparrow \text{Omega-együttes.}}$

5. Térjünk most át a topic prozódiajára. Sem Brassai annak idején, sem É. Kiss mostanáig nem ismerte el annak a lehetőségét, hogy egy új információt hordozó, T pozíciójú összetevő főhangsúlyos legyen. Ehhez képest előrelépés, hogy új tanulmányában É. Kiss (1988) már megengedi a T helyzetű, új információt hordozó összetevők főhangsúlyosságát is, feltéve, hogy önálló intonációs kifejezést (az én terminológiámban: külön dallamhidat) alkotnak.

Szerintem annak, hogy a T helyzetű bővítmény főhangsúlyos legyen, nem feltétele, hogy külön dallamhídban álljon. A T-ben álló főhangsúlyos, új információt hordozó bővítmény közös dallamhídban lehet a commenttel; különösen akkor, ha mind a topicban, mind a commentben csak egy-egy főhangsúly van (vö. Varga 1981a; 1983). Arra a kérdésre, hogy *Mi újság?*, a (14) alatti mondatok mind lehetséges válaszok:

(14a) Egy 'ismerősöm 'megbolondult. |

(14b) A 'nyavalyások 'meghátráltak. |

(14c) A 'teherautók 'lerobbantak. |

Ezek ugyanolyan dallammal és dinamikával futhatnak, mint a nyilvánvalóan egy dallamhidat alkotó (15):

(15) Csak 'felveszem a 'fizetésem. |

Vessük össze:

(16a) = (14a)   is
Egy   merősöm   meg   bolondult.

(16b) = (15)   fel
Csak   veszem a   fi   zetésem.

Emlékeztetnék arra, hogy az É. Kiss javasolta hangsúlyszabály így foglалható össze: egy kifejezés „magassági nyomatókot” viselő összetevői közül a bal szélső hangsúlya a legerősebb. É. Kiss (1988) szerint, ha ez a szabály helyesnek bizonyul, akkor egyúttal érvül szolgál az ellen az általam vallott lehetőség ellen, hogy egy főhangsúlyos topic a commenttel közös

ki van töltve. Ezt pedig éppen Brassai szerint az inchoativum előzi meg. Vagyis éppen Brassai alapján joggal hihették a korabeli és későbbi nyelvészek, hogy a (18) pozitívan kvantifikált kifejezése szintén inchoativum. Ezért mondhatta Simonyi: „ennyiben már most módosítást szenved Brassainak az inchoativumról adott jellemzése; látjuk ugyanis, hogy van két eset, melyben az inchoativumnak van hangsúlya” (1880. 291). (Az egyik esetben *is*-sel kapcsolt fogalom, a másikban *is* nélküli a pozitív jellemű kifejezés, pl. *nagyon, sok, mind.*)

Egyébként ez az egyetlen pont, ahol kezdettől fogva különbség volt Brassai és É. Kiss álláspontja között is. É. Kiss ugyanis — Brassaival szemben — szintén helyesnek tartja a (18) hangsúlyozását. A (18) pozitív jellemű kifejezésének főhangsúlyát É. Kiss kezdetben fókuszkezdéssel magyarázta (1978), később pedig egy Q pozíció beiktatásával tette lehetővé (1981b). Ezt a különbséget Brassai és É. Kiss álláspontja között Varga (1986)-ban azért nem mutattam ki, mert nem tartozik lényegileg az ige utáni és a T pozíciójú összetevők hangsúlyozása körüli polémiához.

É. Kiss (1988) úgy látja, hogy „Varga szerint a topic tipikusan hangsúlytalan”, és csak az új információt hordozó topic, a kontrasztos topic, vagy a külön intonációs egységet alkotó topic lehet főhangsúlyos. Ez így nem pontos. Még az ismert információt hordozó (nem névmási) topic sem kell, hogy hangsúlytalan legyen, mert mellékhangsúlyos, sőt — ritmikai okokból — főhangsúlyos is lehet (vö. Varga 1983. 136). Noha az utóbbi levezetett forma, csak akkor mondhatnánk, hogy a topic tipikusan hangsúlytalan, ha kijelentenénk, hogy a topic tipikusan ismert információt hordoz. De nem tudom, hogy ezt kijelenthetjük-e.

Összefoglalva: ha a topicban álló mondatrész meghatározott szótagjai a hangsúlytalan szótagokhoz képest hangerőtöbblettel rendelkeznek és dallamot indítanak, éppúgy főhangsúlyosnak kell őket tartani, mint a comment élén vagy belsejében álló mondatrész hangerőtöbblettel és dallamindítással kitüntetett szótagjait. Noha a topic főhangsúlya gyakran kevésbé prominens, mint a comment-éli főhangsúly, mert az utóbbi prominenciáját

gátképzés, szünet és extra hangerőtöbblet fokozhatja, azért a topic főhangsúlya még főhangsúly marad.

Varga László

Irodalom

- BING, J. (1980), Aspects of English Prosody. Indiana University Linguistics Club, Bloomington.
- BOLINGER, D. (1958), A Theory of Pitch Accent in English. Word 14: 109-149.
- BOLINGER, D. (1986), Intonation and Its Parts. Edward Arnold, London.
- BRASSAI S. (1889), Szerény észrevételek a „Hangsúly” című értekezés irányában. MNyr. 18: 341-351, 396-406.
- CRYSTAL, D. (1969), Prosodic Systems and Intonation in English. Cambridge University Press, Cambridge.
- É. KISS K. (1978), A magyar mondatok egy szintaktikai modellje. NyK 80: 261-286.
- É. KISS, K. (1981a), Structural Relations in Hungarian, a "Free" Word Order Language. Linguistic Inquiry 12: 185-213.
- E. KISS, K. (1981b), Topic and Focus: The Operators of the Hungarian Sentence. Folia Linguistica 15: 305-330.
- É. KISS K. (1988), Még egyszer a magyar mondat intonációjáról és hangsúlyozásáról. NyK 89: 1-52.
- GIMSON, A. C. (1965), An Introduction to the Pronunciation of English. Edward Arnold, London.
- JOANNOVICIS Gy. (1889), Hangsúly. MNyr. 18: 61-68, 100-113, 153-160, 200-212, 249-262.
- KICSKA E. (1891), Hangsúly és szórend. MNyr. 20: 292-298, 337-345, 385-394, 433-445, 481-491.
- SELKIRK, E. (1984), Phonology and Syntax. The MIT Press, Cambridge — Massachusetts.
- SIMONYI Zs. (1880) Az „is” szórendi szerepe. MNyr. 9: 289-299, 337-345.
- VARGA L. (1981a), A magyar intonáció — funkcionális szempontból. NyK 83: 313-339.
- VARGA L. (1981b), A topicről és a fókusz utáni elemek sorrendjéről. MNy. 77: 198-200.
- VARGA L. (1982), Két szintaktikai pozícióról MNy. 78: 159-169.
- VARGA L. (1983), Hungarian Sentence Prosody: An Outline. Folia Linguistica 17: 117-151.
- VARGA, L. (1984), The Syntactic Structure and Intonational Segmentation of Hungarian Sentences. ALH 34: 197-250.
- VARGA L. (1986), Vélemények a magyar mondat hangsúlyozásáról — avagy Brassai és a többiek. NyK 88: 181-188.

REMARKS ABOUT A PAPER ON STRESSING

by László Varga

The paper being discussed here is K. É. Kiss's „Még egyszer a magyar mondat intonációjáról és hangsúlyozásáról" ['Once more on the intonation and stressing of the Hungarian sentence'; in this volume]. In contrast with Miss É. Kiss's claims I think that a) the further differentiation according to strength of Hungarian primary stresses signalled by pitch prominence by applying a Hungarian version of the Nuclear Stress Rule is problematic, and that b) when conveying new information, the element in topic position can be primary stressed and in the same intonation unit as the comment.